

नवमः पाठः

Lesson - 9

वेणीसंहारः

(ततः प्रविशति गदापाणिः क्षतजसिक्तसर्वाङ्गो भीमसेनः)

भीमसेन :- (उद्धतं परिक्रामन्) भो भोः
समन्तपञ्चकसंचारिणः सैनिकाः कोऽयमावेगः कथयन्तु भवन्तः
कस्मिन्नु देशे पाञ्चाली तिष्ठति ।

द्रौपदी :- (लब्धसंज्ञा) परित्रायतां परित्रायतां महाराजः ।

कञ्चुकी :- देवि पाण्डुस्नुषे उत्तिष्ठोत्तिष्ठ । सम्प्रति झटिति
चिताप्रवेश एव श्रेयान् ।

द्रौपदी :- (सहसोत्थाय) कथं न सम्भावयाम्यद्यापि
चितासमीपम् ।

युधिष्ठिर :- कः कोऽत्र भोः । सनिषङ्गं धनुरुपनय । कथं न
कश्चित्परिजनः । भवतु । बाहुयुद्धेनैव दुरात्मानं गाढमालिङ्ग्य
ज्वलनमभिपातयामि । (परिकरं बध्नाति)

कञ्चुकी :- देवि पाण्डुस्नुषे संयम्यन्तामिदानीं नयनोपरोधिना
दुःशासनावकृष्टा मूर्धजाः । अस्तमिता सम्प्रति प्रतीकाराशा ।
चिंतासमीपमेव द्रुततरं सम्भावय ।

युधिष्ठिर :- कृष्णे न खल्वनिहिते तस्मिन्दुरात्मनि दुर्योधने
संहर्तव्याः केशाः ।

भीमसेन :- पाञ्चालि न खलु मयि जीवति संहर्तव्या

दुःशासनवितुलिता वेणिरात्मपाणिना । तिष्ठतु तिष्ठतु ।
स्वयमेवाहं संहरामि ।

द्रौपदी :- (भयादपसर्पति)

भीमसेन :- तिष्ठ तिष्ठ भीरु क्वाधुना गम्यते । (इति केशेषु
ग्रहीतुमिच्छति)

युधिष्ठिर :- (वेगात् भीममालिङ्ग्य) दुरात्मन् भीमार्जुनशत्रो
सुयोधनहतक,

आशैशवादनुदिनं जनितापराधो

मत्तो बलेन भुजयोर्हतराजपुत्रः ।

आसाद्य मेऽन्तरमिदं भुजपञ्जरस्य

जीवन् प्रयासि न पदात्पदमद्य पाप ।

भीमसेन :- अयं कथमार्यः सुयोधनशंक/।
क्रोधान्निर्दयमालिङ्गति ।

काञ्चुकी :- (उपसृत्य सहर्षम्) महाराज वञ्चयसे । अयं
खल्वायुष्मान् भीमसेनः सुयोधनक्षतजारुणीकृत शरीराम्बरो
दुर्लक्ष्यव्यक्तिः । अलमधुना संदेहेन ।

चेटी :- (द्रौपदीमालिङ्ग्य) देवी निवर्त्यतां निवर्त्यताम् ।
एष खलु पूरितप्रतिज्ञाभारो नाथस्ते वेणीसंहारं कर्तुं
त्वामन्विष्यति ।

द्रौपदी :- हञ्जे, किं मामलीकवचनैराश्वसयसि ।

युधिष्ठिर :- जयन्धर, किं कथयसि नायमनुजद्वेषी
दुर्योधनहतकः ।

भीमसेन :- देव, अजातशत्रो, भीमार्जुनगुरो, कुतोऽद्यापि
दुर्योधनहतकः । मया हि तस्य दुरात्मनः पाण्डुकुलपरिभाविन :-

भूमौ क्षिप्तं शरीरं निहितमिदमसृक्चन्दनाभं निजाङ्गे
लक्ष्मीरार्ये निषण्णा चतुरुदधिपयः सीमया सार्धमुर्व्या ।
भृत्या मित्राणि योधाः कुरुकुलमखिलं दग्धमेतद्रणाग्नौ
नामैकं यद्ब्रवीषि क्षितिप तदधुना धार्तराष्ट्रस्य शेषम् ॥

युधिष्ठिर :- (स्वैरं मुक्त्वा भीममवलोकयन्श्रूणि
प्रमार्जयति) *releaves him.*

भीमसेन :- (पादयोः पतित्वा) जयत्वार्यः ।

युधिष्ठिर :- वत्स, बाष्पजलान्तरितनयनत्वान्न पश्यामि ते
मुखचन्द्रम् । तत्कथय कच्चित् जीवति भवान्समं किरीटिना ।

भीमसेन :- निहतसकलरिपुपक्षे नराधिपे जीवति
भीमोऽर्जुनश्च ।

युधिष्ठिर :- किमपरमवशिष्टम् ।

भीमसेन :- आर्य सुमहदवशिष्टम् । संयच्छामि तावदनेन
सुयोधनशोणितोक्षितेन पाणिना पाञ्चाल्या दुःशासनावकृष्टं
केशहस्तम् ।

युधिष्ठिर :- सत्वरं गच्छतु भवान् । अनुभवतु तपस्विनी
वेणीसंहारमहोत्सवम् ।

भीमसेन :- (द्रौपदीमुपसृत्य) देवि पाञ्चालराजतनये दिष्ट्या
वर्धसे रिपुकुलक्षयेण । अलमलमेवंविधमालोक्य त्रासेन । भवति
वेदिसम्भवे याज्ञसेनि ।

द्रौपदी :- आज्ञापयतु नाथः ।

भीमसेन :- स्मरति भवती यत्तन्मयोक्तम्?

द्रौपदी :- नाथ न केवलं स्मरामि अनुभवामि च नाथस्य प्रसादेन ।

भीमसेन :- (वेणीमवधूय) भवति, संयम्यतामिदानीं धार्तराष्ट्रकुलकालरात्रिर्दुःशासनविलुलितेयं वेणी ।

द्रौपदी :- नाथ विस्मृतास्म्येतं व्यापारम् । नाथस्य प्रसादेन पुनरपि शिक्षिष्ये ।

चेटी :- (वेणीं बध्नाति)

(नेपथ्ये)

महासमरानलदग्धशेषाय स्वस्ति भवतु राजन्यकुलाय ।

क्रोधान्धैर्यस्य मोक्षाक्षतनरपतिभिः पाण्डुपुत्रैः कृतानि
प्रत्याशं मुक्तकेशान्यनुदिनमधुना पार्थिवान्तः पुराणि ।
कृष्णायाः केशपाशः कुपितयमसखो धूमकेतुः कुरूणां
दिष्ट्या बद्धः प्रजानां विरमतु निधनं स्वस्ति राज्ञां कुलेभ्यः ॥

युधिष्ठिर :- देवि, एष ते वेणीसंहारोऽभिनन्द्यते
नभस्तलसंचारिणा सिद्धजनेन ।

(वेणीसंहारम्)

शब्दार्थाः

Meanings

क्षतजः - blood, मूर्धजाः - hair, भवति - Madam, संहारामि
- I tie, अन्विष्यति - searches, अलीकवचनैः - with false
words, परिभाविनः - overpowering, प्रमार्जति - rubs,
विलुलिता - dragged, विस्मृतास्मि - have forgotten